

نقض حقوق بشر در روابط خصوصی و امکان مسئولیت مدنی: تحلیلی تطبیقی با ارجاع به نظام حقوقی ایران

محمد حسین وکیلی مقدم*

DOI: 10.22096/hr.2026.2069116.1771

[تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۵ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۳۰]

چکیده

از منظر سنتی، حقوق بشر عمدتاً ناظر بر محدودسازی قدرت دولت و حمایت از شهروندان در برابر نقض کرامت انسانی توسط نهادهای حکومتی است. با این حال، افزایش نفوذ بازیگران غیردولتی در عرصه‌های مختلف، چالش‌های بنیادینی بر انحصار دولت‌محوری حقوق بشر وارد کرده است. در این بستر، نظریه «اثر افقی حقوق بشر» - به مثابه گسترش تعهدات حقوق بشری به روابط خصوصی - جایگاه قابل توجهی در ادبیات حقوقی یافته است. این مقاله با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و رویکرد تطبیقی، امکان‌سنجی برقراری مسئولیت مدنی برای نقض حقوق بشر رخ داده در روابط خصوصی را بررسی کرده و در پی تبیین ظرفیت نظام حقوقی ایران در به‌کارگیری قواعد مسئولیت مدنی برای جبران چنین نقض‌هایی است. مطالعه ابتدا مبانی نظری الزام‌آور بودن حقوق بشر در روابط خصوصی را از منظر اثر افقی مستقیم و غیرمستقیم بررسی می‌کند. سپس قابلیت انطباق قواعد مسئولیت مدنی با موارد نقض حقوق بشر را در نظر گرفته و ویژگی‌های متمایزکننده خسارات مرتبط با حقوق بشر را تحلیل می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که مسئولیت مدنی می‌تواند ابزاری مؤثر برای تضمین و جبران نقض حقوق بشر در روابط خصوصی باشد، مشروط بر اینکه تفسیر و اجرای آن همراه با توجه شایسته به ملاحظات خاص ذاتی حقوق بنیادین باشد. کلیدواژه‌ها: مسئولیت مدنی، جبران خسارت، حقوق بنیادین، اثر افقی حقوق بشر، جرایم حقوق بشری، جرایم.

* عضو هیئت علمی، دانشکده الهیات و حقوق، دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران.

